

9. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII. Дата оновлення: 24.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 14.06.2022).

10. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 24.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803> (дата звернення: 14.06.2022).

Берднік С. С., здобувачка вищої освіти гр. КЮ-191
Науковий керівник - **Керноз Н. Є.**, ст. викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КОНФІСКАЦІЯ АКТИВІВ ПОЗА МЕЖАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ

За оцінками світових експертів, розмір неправомірної вигоди у світовому масштабі щорічно становить один трлн. доларів США, а внаслідок корупційних діянь щорічно держави втрачають близько 2,6 трлн. доларів США [1], тому світова спільнота дійшла висновку, що одним з найефективніших способів боротьби з корупцією є конфіскація активів, здобутих злочинним шляхом. Законодавство багатьох держав передбачає різноманітні механізми вилучення доходів від злочинів, які умовно можна поділити на два види: конфіскація у межах кримінального переслідування (*confiscation in personam*) та так звана цивільна конфіскація (*confiscation in rem*), тобто поза межами кримінального переслідування.

Перша полягає у безоплатному вилученні майна, яке було предметом, зняттям чи засобом вчинення злочину, доходом від його вчинення. Цей вид конфіскації застосовується тоді, коли за результатами розгляду кримінальної справи особа визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення. Кримінальний кодекс (далі – КК) України містить достатньо норм щодо конфіскації у межах кримінального провадження: це і конфіскація, як вид покарання (ст. 59), і спеціальна конфіскація (ст. 96-1, 96-2), і конфіскація майна юридичної особи (ст. 96-8)[2]. Об'єднує їх те, що застосування цих норм стає можливим лише за наслідками кримінального переслідування.

Вперше у вітчизняному процесуальному законодавстві Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 року № 198-VIII Розділ III Цивільного процесуального кодексу (далі - ЦПК) України доповнено главою 9 з назвою «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування» [3]. Тобто, з 04.03.2015 року в порядку цивільного судочинства стало можливим пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх витребування, який в юридичному соціумі неформально називають цивільною конфіскацією.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31.10. 2019 р. № 263-IX (далі – Закон № 263-IX) з 28.11.2019 року введена оновлена регламентація цивільної конфіскації разом із запровадженням кримінальної відповідальності за незаконне збагачення в статті 368⁵ КК України [4]. До відома, у лютому 2019 р. статтю 368² КК України з назвою «Незаконне збагачення» визнано такою, що не відповідає Конституції України рішенням Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26.02.2019 [5].

Цікавою є статистика притягнення до відповідальності за незаконне збагачення в країні за період з 01.01.2014 по 07.07.2021 р.: судами було винесено 8 вироків за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368-2 КК України (2014-2019 р. р.), за ознаками статті 368-5 КК України - справи судами не розглядалися [6].

Положеннями глави 12 розділу Розділ III ЦПК України зі зміненою назвою «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» встановлено формальні підстави, за наявності яких прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП) подає позов про цивільну конфіскацію щодо активів, набутих після дня набрання чинності Законом України № 263-ІХ.

Позов може бути пред'явлено на активи, якщо:

- такі активи набуті після 28.11.2019 - дати набрання чинності Законом України № 263-ІХ;

- різниця між їх вартістю і законними доходами відповідача у 500 і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб (далі – ПМдПО) станом на 28.11.2019 - від 1 003 500 грн., але не перевищує межі, встановленої ст.368⁵ КК України: 6 292 000 грн.);

- різниця між вартістю активів і законними доходами відповідача у 500 і більше разів перевищує розмір ПМдПО, а кримінальне провадження за ст.368⁵ КК України, предметом злочину в якому були ці активи, закрите на підставі пп.3, 4, 5, 8, 10 ч.1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України й пройшли строки на оскарження постанови про закриття кримінального провадження [4].

Фахівці в галузі права зазначають, що з юридичної точки зору, це дуже важливий момент, оскільки цей інструмент змінює підхід доведення щодо походження активів. Адже коли є кримінальне провадження, то обов'язок доказування у кримінальному процесі щодо певної особи покладається на слідчого, прокурора, тобто застосовується презумпція «поза розумним сумнівом», оскільки всі сумніви тлумачаться на користь особи, яка притягається до відповідальності. В той же час, у цивільному судочинстві застосовується цивільна презумпція *«існування розумних підстав вважати»*, оскільки в силу положень ст.ст. 12, 81 ЦПК України за принципом класичної змагальності: «кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень...» [7].

Отже, спір у справі про цивільну конфіскацію має ту незвичну для нашої системи правосуддя особливість: доводиться на відміну від кримінального провадження, не спростовувати доводи прокурора, а доводити факт добросовісного набуття активу, підважуючи доводи переконливими доказами [8].

Отже, підводячи підсумки, можна дійти висновку, що визнання норми про незаконне збагачення неконституційною в Україні в 2019 році спонукало законодавців до пошуку нових шляхів вдосконалення антикорупційного законодавства з урахуванням найкращих міжнародних практик, однією з яких в ситі є визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави поза межами кримінального переслідування, оскільки до переваг цієї процедури відносяться: можливість застосування без засудження особи за вчинення злочину, можливість конфіскації майна, яке перебуває за кордоном, а також щодо майна осіб, наділених імунітетом від кримінального переслідування, відповідність положенням міжнародних договорів та практиці Європейського суду з прав людини. Але аналіз вітчизняної судової практики свідчить про те, що станом 01.06.2022 р., в Україні з цього питання були винесені лише два судових рішення, які набрали чинності: у справах № 991/3401/21 від 13 серпня 2021 р., де позов Спеціалізованої антикорупційної прокуратури задоволено [9], та № 991/3608/21 від 21 жовтня 2021 р., де в задоволенні позову відмовлено [10].

Отже, питання, пов'язані з застосуванням цього інституту цивільного процесуального права потребують подальшого широкого наукового вивчення та дослідження передусім з метою напрацювання рекомендацій для його вдосконалення.

Список використаних джерел

1. The costs of corruption: values, economic development under assault, trillions lost, says Guterres. UN News. URL: <https://news.un.org/en/story/2018/12/1027971> (дата звернення:07.06.2022).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 р. № 198-VIII. Дата оновлення: 25.04.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19/ed20170803/conv#Text> (дата звернення: 11.06.2022).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31.10.2019 р. № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20#n70> (дата звернення: 11.06.2022).

5. Рішення Конституційного Суду України від 26.02.2019 року № 1-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#n68> (дата звернення: 01.06.2022).

6. Операція «Саджати будемо» провалилась. *Наші гроші*. 2021. <https://nashigroshi.org/2021/07/22/operatsiia-sadzhaty-budemo-provalylas-vyroktiv-za-koruptsiu-stalo-menshe-i-vony-pom-iaxshaly/>

7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 08.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

8. Лазебний Л. Доводити, а не спростовувати. Як в Україні працює інститут цивільної конфіскації. *Юридична газета*. 2021. №22 (752). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/dovoditi-a-ne-sprostovuvati-yak-v-ukrayini-pracyue-institut-civilnoyi-konfiskaciyi.html> (дата звернення: 30.05.2022).

9. Рішення Вищого антикорупційного суду від 13.08.2021, справа №991/3401/21 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://lex.activelex.com/#/jurisprudence/549135241/1/> (дата звернення: 11.06.2022).

10. Рішення Вищого антикорупційного суду від 21.010.2021, справа №991/3608/21 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://lex.activelex.com/#/jurisprudence/537567224/1/> (дата звернення: 11.06.2022).

Букатіна В. О., здобувачка вищої освіти гр. АЮ-201
Науковий керівник: **Коломієць Н. В.**, д. ю. н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Захист прав, свобод та інтересів громадян – це одна з основних цілей держави. Не вимагає доказу твердження те, що домашнє насильство грубо порушує цілий ряд основоположних прав і свобод людини. Сьогодні це глобальна проблема, для вирішення якої міжнародне співтовариство докладає багато зусиль, адже вироблення спільних принципів та засад є основним чинником подолання цього негативного соціального явища. Вираження таких дій об'єктивізовано у міжнародних правових актах й у рішеннях міжнародних інституцій. За офіційними даними, в Україні щодня реєструють близько 570 повідомлень від жертв насильства, кількість звернень від яких щороку стрімко зростає.

На початку ХХІ сторіччя Україна стала однією з перших країн Східної Європи, яка визнала домашнє насильство важливою суспільною проблемою, позбавивши кривдників можливості ховатись за ширмою невтручання у приватне життя. Втім схвалений ще у 2001 р. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», хоча й вказував на правові та організаційні засади попередження та юридичну відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, проте не містив ефективних заходів припинення такого насильства, впливу на кривдника та допомоги постраждалим особам.

Поштовхом до здійснення реформ у даному напрямку став остаточний вибір українським суспільством європейського вектору свого розвитку, який означає неухильний рух держави назустріч міжнародним стандартам та прагнення до виконання своїх зобов'язань у сфері прав людини. З метою закріплення основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству Верховна Рада ухвалила відповідний закон. Зокрема, до Кримінального кодексу внесено статтю 126¹ «Домашнє насильство» та статтю 151² «Примушування до шлюбу».